

— Тепер це нікому не зашкодить, — відповів містер Шерлок Холмс, коли я вдесьте за багато років попросив у нього дозволу оприлюднити цю історію. Отож мені нарешті дозволено написати про те, що певним чином стало вершиною кар'єри мого друга.

Обидва ми — і Холмс, і я — полюбляли турецькі лазні. Я помічав, що там, серед диму та приємної млості парильні, він стає менш відлюдкуватим і лагіднішим, ніж десь-інде. На горішньому поверсі лазні на Нортумберленд-авеню є затишний куточок, де поруч стоять дві кушетки. На них ми й лежали третього вересня 1902 року — в день, з якого починається моя розповідь. Я спитав Холмса, чи має він зараз щось цікаве; замість відповіді той висунув свою довгу, тонку, нервову руку з-під простирадла, в яке був закутаний, і дістав з кишені пальта, що висіло поруч, конверт.

— Або це писав якийсь заклопотаний бундючний дурень, або це справа життя й смерті, — мовив він, подаючи мені лист. — Сам я знаю не більше, ніж сказано в цьому посланні.

Лист було надіслано з клубу "Карлтон" учорашнього вечора. Ось що я в ньому прочитав:

"Сер Джеймс Деймрі засвідчує містеру Шерлоку Холмсу свою пошану і відвідає його завтра о пів на п'яту дня. Сер Джеймс просить переказати, що справа, стосовно якої він хотів би порадитися з містером Холмсом, вкрай дражлива і водночас має велику вагу. Через те він певен, що містер Холмс докладе всіх зусиль, аби ця зустріч відбулась, і підтвердить свою згоду, зателефонувавши до клубу "Карлтон".

— Зрозуміло, що я підтвердив свою згоду, Ватсоне, — мовив Холмс, коли я повернув йому лист. — Ви знаєте що-небудь про цього Деймрі?

— Хіба те, що його ім'я відоме в світських колах.

— То я можу розповісти вам трохи більше. Він набув слави майстра залагоджувати дразливі справи — такі, що не повинні потрапляти до газет. Ви, певно, пам'ятаєте його перемовини з сером Джорджем Льюїсом щодо Гаммерфордового заповіту. Це світська людина, з природною схильністю до дипломатії, тож я можу сподіватися, що справа ця не піде хибним шляхом і він справді потребує нашої допомоги.

— Нашої?

— Якщо ви зробите таку ласку, Ватсоне.

— Вважатиму це для себе за честь.

— Тоді час вам відомий — о пів на п'яту. А зараз викиньмо цю справу з голови.

Я мешкав тоді у власних кімнатах на Квін-Енн-стрит, проте з'явився на Бейкер-стрит задовго до призначеного часу. Рівно о пів на п'яту оголосили про прихід полковника сера Джеймса Деймрі. Навряд чи мені треба його описувати: багато хто пам'ятає цього високого лагідного й чесного чоловіка, його широке, старанно поголене обличчя й голос — приємний і соковитий. Його сірі ірландські очі випромінювали щирість, а на жвавих усміхнених устах виражав добрий гумор. Блискучий циліндр, чорний сурдут, кожна дрібниця в одязі — від перлової шпильки в чорній єдвабній краватці до блідо-бузкових гетрів над начищеними черевиками, — все свідчило про ту велику вишуканість, якою він славився. Цей упевнений у собі джентльмен заповнив своєю постаттю чи не всю нашу невеличку кімнату.

— Звичайно, я сподівався застати тут доктора Ватсона, — зауважив він, манірно вклонившись. — Його допомога може стати нам у великій пригоді, бо цього разу, містере Холмсе, ми маємо справу з людиною, для якої насильство — звична річ. Її не зупинить ніщо в світі. Я міг би навіть сказати, що небезпечнішої людини немає в усій Європі.

— Я вже мав кількох супротивників, до яких можна застосувати це втішне означення, — усміхнувся Холмс. — Ви не курите? Тоді дозвольте мені запалити люльку. Якщо цей ваш тип небезпечніший від небіжчика професора Моріарті чи досі живого полковника Себастьяна Морена, він справді вартий того, щоб з ним познайомитись. Чи можу я спитати, як його звуть?

— Ви чули коли-небудь про барона Ґрюнера?

— Тобто про австрійського вбивцю?

Полковник Деймрі сплеснув руками в білих рукавичках:

— Вам завжди все відомо, містере Холмсе! Чудово! То ви вже оцінили його як убивцю?

— Це мій фах — стежити за всіма злочинами на континенті. Хто може сумніватися, що ця людина винна, прочитавши про те, що сталося в Празі? Його врятували незначна судова зачіпка та підозріла смерть одного свідка! А щодо отого "нещасного випадку" на Шплюґенському перевалі, то я певен, що він убив там свою дружину, — певен настільки, немовби бачив це своїми очима. Про те, що він приїхав до Англії, я знаю так само. Я передчував, що рано чи пізно він підкине мені якусь роботу. Ну, що ж такого накоїв барон Ґрюнер? Гадаю, що йдеться не про ту давню трагедію, яка знову спливла на поверхню?

— Ні, це набагато серйозніше. Помститися за злочин — це, звичайно, важливо, але запобігти йому ще важливіше. Це жахлива річ, містере Холмсе, — бачити, як на твоїх очах готують страшне лиходійство, добре розуміючи, до чого воно призведе, й не мати при цьому аніякої змоги його відвернути. Чи може людина опинитись у важчому становищі?

— Мабуть, що ні.

— То ви зі співчуттям поставитеся до клієнта, в чийх інтересах я дію.

— Я й не думав, що ви лише посередник. Хто ж тоді головна дійова особа?

— Містере Холмсе, я прошу вас не наполягати на відповіді. Для мене вкрай важливе те, що я матиму змогу запевнити цю особу, що її шляхетне ім'я нізащо не буде згадане в цій справі. Мого клієнта спонукали до цього високі лицарські почуття, але він воліє залишатися невідомим. Само собою зрозуміло, що ви дістанете цілком пристойну платню і повну свободу дій. Хіба в такому разі ім'я клієнта має значення?

— Пробачте, — мовив Холмс, — але я звик мати в одній справі лише одну таємницю; коли їх дві, це надто заплутує справу. Побоююсь, полковнику, що я змушений буду відмовитись від будь-яких дій.

Наш відвідувач дуже збентежився. Широке жваве його обличчя затьмарили прикрість і розчарування.

— Навряд чи ви уявляєте, містере Холмсе, до чого призведе ваша відмова, — сказав він. — Ви ставите мене перед вкрай серйозним вибором, бо я певен, що ви з гідністю візьметесь за цю справу, коли ознайомлю вас із фактами. Але водночас я дав обіцянку, яка не дозволяє мені відкритися до кінця. Дозвольте мені врешті-решт розповісти хоча б те, що можна.

— Звичайно, якщо я при цьому не братиму на себе ніяких зобов'язань.

— Авжеж. Отож почнемо з того, що ви, безперечно, чули про генерала де Мервіля.

— Де Мервіля, що уславився під Хайбером?[15] Так, я чув про нього.

— Він має доньку — Вайолет де Мервіль, молоду, гарну, розумну, багату, — чудову жінку з будь-якого погляду. Цю його доньку, милу безневинну дівчину, ми й хочемо визволити з лабет хижака.

— То барон Ґрюнер має над нею якусь владу?

— Найсильнішу владу, яку тільки можна мати над жінкою, — владу кохання. Цей чоловік, як ви, мабуть, чули, дуже гарний із себе, заворює своєю поведінкою, ніжним голосом і тим духом романтичної таємничості, що так приваблює жінок. Він каже, що перед ним не встоїть жодна жінка, і користується з того з великою вигодою для себе.

— Але як цей чоловік міг зустрітися з жінкою такого стану, як міс Вайолет де Мервіль?

— То було під час прогулянки на яхті Середземним морем. Добірне товариство саме оплатило цю мандрівку. Ті, хто її влаштовував, надто пізно довідалися про справжню баронову вдачу. Цей негідник увесь час крутився коло дівчини і врешті досяг такого успіху, що зовсім заволодів її серцем. Сказати, що вона кохає, — це нічого не сказати. Вона божеволіє, марить ним. Він для неї — все. Вона не хоче чути проти нього жодного слова. Що ми тільки не робили, аби вилікувати це її божевілля, — все марно. Одне слово, за місяць вона має намір одружитися з ним. Дівчина повнолітня, має залізну волю, тож важко сказати, як її можна від цього втримати.

— А вона знає про його австрійську пригоду?

— Цей хитрий ловелас розповів їй про всі ті ганебні скандали зі свого минулого, проте в своїй розповіді завжди виставляв себе невинним мучеником. Вона цілком свідомо сприйняла його версії й нічого іншого чути не хоче.

— О Боже! Однак ви мимоволі виказали ім'я свого клієнта. Це, безперечно, генерал де Мервіль?

Наш відвідувач засовався на стільці.

— Я міг би ошукати вас, сказавши так, містере Холмсе, але це неправда. де Мервіль — людина надломлена. Цей випадок зовсім пригнітив колишнього дужого вояка. Він утратив самовладання, яке ніколи не зраджувало його на полі битви, й перетворився на немічного, кволого старця, що анітрохи не здатен чинити опір натиску такого блискучого, сповненого сил негідника, як цей австрієць. Мій клієнт — давній друг генерала, один із тих, хто знав його довгі роки й по-батьківському піклувався про дівчину ще з тих літ, коли вона надягала дитячі сукенки. Він не може дивитись на цю трагедію, не зробивши жодної спроби зупинити її. До Скотленд-Ярду звернутися не можна — ця справа надто делікатна. Тож мій клієнт запропонував піти до вас, але в жодному разі, як я вже казав, він не повинен бути причетний до цієї справи. Поза всяким сумнівом, містере Холмсе, ви, з вашими видатними здібностями, легко дізнаєтесь, хто він такий, коли простежите за мною. Але я прошу вас, як чесну людину, утриматись від цього, щоб не порушити його таємниці.

Холмс вередливо посміхнувся.

— Гадаю, що можу вам це твердо пообіцяти, — мовив він. — Можу також додати, що ця справа зацікавила мене і я ладен за неї взятися. Як мені шукати вас надалі?

— Шукайте мене в клубі "Карлтон". У разі негайної потреби телефонуйте за моїм приватним номером: XX-31.

Холмс, записавши номер, усміхнено сидів, поклавши на коліна розгорнутий записник.

— Назвіть, будь ласка, теперішню баронову адресу.

— Вернон-Лодж, біля Кінґстона. Це велика садиба. Барон надбав чималі гроші на якихось темних оборудках і розбагатів. Це, звичайно, робить із нього ще небезпечнішого супротивника.

— Він зараз удома?

— Так.

— Ви можете додати якісь відомості про нього, крім того, що вже розповіли мені?

— У нього вишукані смаки. Він любить породистих коней. Раніше грав у поло в Гарлінгемі, але після тієї пригоди в Празі, коли здійнявся галас, мусив це облишити. Колекціонує книжки й картини. Людина досить тонкої натури. До того ж, відомий поціновувач китайської порцеляни й написав про неї книжку.

— Різнобічний талант, — зауважив Холмс. — Таке було в усіх великих злочинців. Мій давній "приятель" Чарлі Пейс був чудовим скрипалем, Вейнрайт — непоганим художником. Можу навести багато інших прикладів... Отож, полковнику, передайте своєму клієнтові, що я зосереджу увагу на бароні Ґрюнері. Більше нічого не можу сказати. Я маю деякі власні джерела відомостей і наважуся запевнити вас, що ми зможемо більш-менш з'ясувати цю справу.

Коли наш відвідувач пішов, Холмс довго сидів у глибокій задумі; здавалося навіть, що він забув про мене. Аж нарешті мій друг оговтався і немовби спустився на землю.

— Ну, Ватсоне, що ви про все це думаєте? — спитав він.

— Гадаю, що вам слід віч-на-віч переговорити з тією леді.

— Любий мій Ватсоне, якщо її не зворушують слова бідолашного німечного батька, то що зможу я, стороння людина? І все-таки дещо у вашій пропозиції є, коли все інше виявиться намарним. Але мені здається, що починати нам треба з іншого боку. Сподіваюся, що Шинвел Джонсон зможе нам допомогти.

Я досі не мав нагоди згадати в цих спогадах Шинвела Джонсона, бо нечасто описував ті справи, до яких мій друг брався наприкінці своєї кар'єри. На початку століття Джонсон став нашим неоцінним помічником. Мушу, однак, із сумом сказати, що спочатку він уславився як найнебезпечніший лиходій і відсидів два терміни в Паркгерсті. Згодом, проте, він розкався і близько зійшовсь із Холмсом, ставши його агентом у великому кримінальному світі Лондона; відомості, які він збирав, часто мали вагу життя або смерті. Якби Джонсон був поліційним "нишпоркою", його швидко викрили б. Але оскільки він брався до справ, які ніколи не потрапляли до суду, його товариші ніколи не відали про справжній зміст його занять. Слава людини, що двічі побувала на каторзі, відчиняла перед ним двері всіх нічних клубів, нічліжок та гральних домів у місті, а спостережливість і кмітливість робили його чи не найкращим агентом. До нього Шерлок Холмс і мав намір звернутися.

Я не міг простежити за всім, що застосував мій друг, бо був заклопотаний своєю практикою, але цього ж вечора, як ми й домовились, зустрівся з ним у Сімпсона; сидючи за маленьким столиком біля вікна й поглядаючи на Стренд, де вирувало життя, Холмс розповів мені дещо з того, що сталося цього дня.

— Джонсон вибрався на полювання, — мовив він. — Може, йому пощастить дещо розкопати в найпотаємніших куточках злочинного світу, бо якщо ми пильнуємо баронові таємниці, то їх слід шукати там, серед чорного коріння всіх злочинів.

— Але коли ця леді не хоче прислухатись до відомих фактів, то невже нові відкриття відвернуть її увагу від задуманого?

— Хто знає, Ватсоне? Жіночі серце та розум — незбагненні речі для чоловіків. Вони можуть сприйняти й пояснити вбивство, але дрібний грішок примушує їх страждати. Як зауважив у розмові зі мною барон Грюнер...

— Зауважив у розмові з вами?!

— Так, про всяк випадок я не оголошував вам своїх намірів. Що ж, Ватсоне, я люблю брати свого супротивника за барки, зустрічатися з ним віч-на-віч, визначати, з якого тіста він зіплений. Я дав Джонсонові вказівки, найняв кеб, поїхав до Кінгстона й застав барона в доброму гуморі.

— Він упізнав вас?

— Тут не було нічого складного, бо я просто послав йому візитну картку. Це чудовий супротивник, холодний мов крига, з шовковим, заворожливим голосом, як у ваших лікарів-консультантів, і отруйний, мов кобра. Це справжнісінький джентльмен злочинного світу, що ненароком пропонує вам чашечку чаю після обіду, а ви відчуваєте за цим смертельну лють. Ні, я радий, що звернув увагу на барона Адельберта Грюнера.

— То ви кажете, він був привітним з вами?

— Наче кіт, що побачив мишу й замурчав, зачувши здобич. Лагідність таких людей згубніша за якнайбрутальнішу жорстокість. Уже саме його привітання було промовисте. "Я так і думав, містере Холмсе, що рано чи пізно побачу вас, — сказав він. — Вас, безперечно, найняв генерал де Мервіль, щоб зашкодити моєму шлюбу з його дочкою Вайолет. Так чи ні?"

Я промовчав.

"Любий друже, — мовив він, — ви лише заплямуєте цим свою гучну славу. В цій справі вам успіху не здобути. Робота невдячна й до того ж небезпечна. Дозвольте дати вам добру пораду: негайно облиште її".

"Дивна річ, — відповів я, — саме таку пораду я хотів дати вам. Я шаную ваш розум, бароне, й моє шанування не змінилося після того, як я трохи познайомився з вами. Поговорімо, як чоловік із чоловіком. Ніхто не ворушитиме вашого минулого й не завдаватиме вам прикрощів. З усім цим покінчено, й пливіть собі тихою водою. Але якщо ви наполягатимете на шлюбі, то наживете собі багато могутніх ворогів. Вони не облишать вас доти, доки англійська земля не горітиме у вас під ногами. Чи варта справа заходу? Набагато мудріше було б розлучитися з леді. Коли вона довідається про деякі подробиці з вашого минулого, навряд чи вам буде приємно".

Цей барон носить короткі підфарбовані вусики, що стирчать у нього, наче в комахи. Вони ледь пересмикувались, коли він мене слухав. Нарешті його прорвало тихим ввічливим сміхом.

"Пробачте мені ці веселощі, містере Холмсе, — мовив він, — але це справді смішно — спостерігати, як ви сідаєте грати, не маючи жодної карти. Не думаю, що хто-небудь міг би зробити це краще за вас, але все-таки це видовище надто жалюгідне. У вас немає жодного козиря, містере Холмсе, ані найменшого".

"Ви так гадаєте?"

"Я знаю це. Дозвольте мені пояснити вам усе, бо мої карти такі сильні, що я наважусь відкрити їх. Я мав щастя домогтися пристрасного кохання цієї леді. Вона покохала мене, незважаючи на те, що я розповів їй про всі перипетії з мого життя. До того ж я попередив її, що до неї приходитимуть підступні недоброзичливці, — ви, сподіваюся, впізнали себе? — і знову розповідатимуть їй про всі оті речі. Я попередив її, як із ними слід поводитись. Ви чули про гіпнотичне навіювання, містере

Холмсе? Що ж, маєте змогу побачити, як воно діє, бо людина сильної вдачі вміє користуватися гіпнозом, до того ж без усіляких там вимахувань руками чи інших витівок. Леді готова до ваших відвідин і, безперечно, прийме вас, бо вона покірна батьковій волі в усьому, крім однієї дрібниці".

Отак, Ватсоне. Розмовляти, здавалося, більше не було про що, тож я рушив до виходу з усією своєю холодною байдужістю, на яку лише здатен. Але тільки-но я вхопився за клямку, як він зупинив мене.

"До речі, містере Холмсе, — спитав він, — ви знали Ле Брюна, французького агента?"

"Так", — відповів я.

"То ви знаєте, що з ним сталося?"

"Я чув, що його біля Монмартра побили якісь хулігани й він став калікою на все життя".

"Саме так, містере Холмсе. За дивним збігом, він рівно за тиждень до того почав цікавитись моїми справами. Не варто цього робити, містере Холмсе: це не приносить щастя. Дехто вже переконався в тому. Тож моє останнє слово: йдіть собі своєю дорогою, а мені залиште мою. Бувайте!"

Отаке-то, Ватсоне. Тепер ви знаєте вже все.

— Цей чолов'яга, як на мене, небезпечний.

— Надто небезпечний. На якогось хвалька я навіть не звернув би уваги, але барон — із тих людей, які кажуть далеко не все, що мають на думці.

— То невже вам неодмінно треба втручатися? Що з того, що він одружиться з дівчиною?

— Це надто важливо, якщо згадати, що він, безперечно, вбив свою першу дружину. Та ще й клієнт! Гаразд, гаразд, не будемо сперечатись. Допивайте краще каву та їдьмо зі мною: наш веселий Шинвел давно вже чекає на нас.

Ми справді застали його в себе: то був високий, кремезний, червонощокий, хворобливий чоловік із парою жвавих чорних очей, що вказували його надзвичайно хитрий розум. Здавалося, що він почувається королем у власному королівстві; поруч із ним на канапі сиділа одна його вихованка — худорлява, запальна молода жінка з блідим настороженим обличчям — ще гарним, але вже зів'ялим від гіркоти й гріха: тяжкі роки залишили на ньому свій помітний слід.

— Це міс Кіті Вінтер, — мовив Шинвел Джонсон, зробивши помах грубою рукою в її бік. — Якщо вже вона чогось не знає... Проте нехай говорить сама. Я вийшов на неї, містере Холмсе, через годину після того, як одержав ваш лист.

— Мене легко знайти, — сказала молода жінка. — Шукайте в Лондонському Пеклі. Та сама адреса, що в Кабанчика-Шинвела. Ми з Кабанчиком — давні друзі. Але хай йому грець! Тут є один чоловік, що сидів би зараз у страшнішому пеклі, ніж ми, якби в світі була правда! Це той, за яким ви полюєте, містере Холмсе.

Холмс усміхнувся.

— Здається, ви бажаєте нам успіху, міс Вінтер.

— Якщо вам потрібна допомога, щоб запроторити його куди слід, то я вся ваша, від хвоста до голови, — мовила наша гостя. На її блідому

рішучому обличчі, у вогненних очах спалахнула така лють, яку я рідко бачив у жінок і жодного разу — в чоловіків.

— Вам нема чого лізти в моє минуле, містере Холмсе. Воно тут ні до чого. Це Адельберт Грюнер перетворив мене на те, чим я стала. Якби я могла скинути його! — Вона розлючено хапала руками повітря. — О, якби я могла скинути його в те провалля, куди він сам скинув стільки людей!

— Ви знаєте, про що йдеться?

— Кабанчик-Шинвел розповідав мені. Грюнер упадає за черговою бідолашною дурепою: цього разу йому забаглося женитись. Ви хочете цьому зашкодити. Напевно, ви добре знаєте цього люципера, щоб будь-яку порядну дівчину відвернути од нього.

— Вона закохана до нестями. Чула про нього все, але марно.

— А про вбивство чула?

— Так.

— Боже мій, ото нерви!

— Вона вважає, що все це наклепи.

— Хіба ви не можете покласти перед її нерозумні очі докази?

— Так, а ви допоможете нам?

— А хіба я сама не доказ? Варто мені з'явитись до неї та розповісти, як він мене спокушав...

— А ви погодилися б?

— Чи погодилася б? Авжеж, погодилася б!

— Що ж, спробувати варто. Але він уже розповів їй про більшість своїх гріхів і його пробачили. Як на мене, вона не схоче більше повертатися до цього питання.

— Щоб я так жила, коли він усе розповів їй, — мовила міс Вінтер. — Крім того гучного вбивства, я чула ще про одне чи два. Бува, розповідає про когось отим своїм шовковим голосом, а потім витріщить на мене й каже: "За місяць він помер". І то були не пустопорожні слова. Проте я мало на це зважала, бо кохала його. Мені було байдуже, що він там виробляє, — точнісінько, як цій бідолашній дурепі! Лише одна річ приголомшила мене. Атож, хай йому грець! Якби не цей його отруйний, брехливий язик, що може все пояснити і всіх заспокоїти, я пішла б від нього того самого вечора. Він має альбом — велику книгу з замочком, у брунатній палітурці з золотим гербом. Напевно, був тоді п'янений, інакше нізащо не показав би його мені.

— Що ж то за альбом?

— Ото я й кажу вам, містере Холмсе: той чоловік колекціонує жінок, як дехто колекціонує метеликів, і вихваляється своїми втіхами. В тому альбомі є все. Фотографії, імена, прикмети — все, що завгодно. То звіряча, нелюдська книга, бо жодна людина — хай навіть яка жорстока — не склала б такої книги. Але все-таки то альбом Адельберта Ґрюнера. "Душі, які я згубив", — от що він міг би написати на палітурці, якби схотів. Та не буде вам користі з того альбому, а коли буде, то ви його й не дістанете.

— Де ж він?

— Звідкіля я знаю, де він тепер? Я покинула Адельберта понад рік тому. Я знала, де він зберігав його тоді. Проте це бувалий, манірний

котяра, до того ж у багатьох речах. Отож альбом, мабуть, і досі лежить у потаємному закутку його старого бюро в кабінеті. Ви знаєте його дім?

— Я був у нього в кабінеті, — мовив Холмс.

— Он як? То ви не гаяли часу, якщо взялися до роботи сьогодні вранці. Тепер мій дорогенький Адельберт, напевно, зустрине гідного супротивника. В його кабінеті китайський посуд, — там стоїть велика гірка між вікнами, — а позаду письмового стола дверцята до маленької комірчини. Там він зберігає папери і всілякі дрібниці.

— І не боїться грабіжників?

— Адельберт не з боягузів. Найзапекліший ворог не скаже про нього таке. Він уміє себе боронити. Вночі будинок стережуть. Та й яка користь грабіжникові лізти туди — хіба щоб поцупити той чудернацький посуд?

— Марна справа, — мовив Шинвел Джонсон незаперечним тоном знавця. — Жоден перекупник не візьме краму, якого не можна зіпхнути чи перепродати.

— Отож, — відповів Холмс. — Гаразд, міс Вінтер. Може, ви завітаєте до мене завтра о п'ятій вечора? А я тим часом поміркую, чи можна скористатись вашою пропозицією і влаштувати особисту зустріч із тією леді. Дуже вдячний вам за вашу допомогу. Нема потреби казати, що мої клієнти не скупитимуться...

— Не треба, містере Холмсе! — вигукнула молода жінка. — Мені не треба грошей. Киньте того чоловіка в bagno, дайте мені втоптати туди його кляту пику, — ото і все. Така моя ціна. Я буду у вас завтра чи якогось іншого дня, поки ви його пильнуєте. Кабанчик завжди скаже вам, де мене шукати.

Я побачив Холмса аж наступного вечора, за обідом у нашому ресторанчику на Стренді. Він лише знизав плечима, коли я спитав, чи вдалася йому зустріч. Лише згодом він розповів про свою пригоду, яку я перекажу тут дещо на свій лад. Його чітке, сухе повідомлення слід трохи пом'якшити й передати простішими словами.

— Щодо зустрічі не було жодних труднощів, — розпочав Холмс, — бо дівчина просто-таки скорилася батькові, немов винагороджуючи його за свою вперту неслухняність стосовно шлюбу. Генерал зателефонував мені, що все готово, полум'яна міс Вінтер з'явилася в призначений час, і о пів на шосту ми вийшли з кеба біля будинку 104 на площі Берклі, де мешкає старий вояк, — ви знаєте ці бридкі сірі лондонські замки, поряд із якими церква виглядає розцяцькованою будівлею. Лакей провів нас до великої вітальні з жовтими шторами, де на нас чекала леді — удавано-соромлива, бліда, мовчазна, непохитна й далека, мов сніговик на схилі гори.

Не знаю до ладу, як вам її описати, Ватсоне. Може, ви ще побачитеся з нею в цій справі і зможете застосувати своє письменницьке обдарування. Це гарна дівчина, але краса її — якась неземна, потойбічна, мов у фанатика, що ширяє думкою в небесах. Я бачив такі обличчя на картинах середньовічних майстрів. Як ця тварюка могла вхопити своїми огидними лабетами таке небесне створіння, я не уявляю. Ви, напевно, помітили, як линуть одна до одної протилежності — духовне до тваринного, печерна людина до ангела... Але ви ніколи не бачили прикладу, гіршого за цей.

Вона, звичайно, знала, чого ми прийшли, — цей негідник не марнував часу, отруюючи її розум, підбурюючи супроти нас. Поява міс Вінтер, гадаю, дещо спантеличила її, але вона порухом руки запросила нас сісти у зручні крісла, мов превелебна настоятелька, що приймає двох прокажених жебраків. Якщо ви схильні до високих думок, Ватсоне, то беріть приклад з міс Вайолет де Мервіль.

"Що ж, сер, — мовила вона холодним, мов подих крижаного вітру, голосом, — мені знайоме ваше ім'я. Ви хочете, як я розумію, звести наклеп на мого нареченого, барона Ґрюнера. Лише на прохання свого батька я погодилася прийняти вас, але хочу одразу попередити: будь-які ваші слова не матимуть на мене ані найменшого впливу".

Мені стало шкода її, Ватсоне. На якусь мить я уявив собі, що це моя рідна дочка. Нечасто я саяв своїм красномовством. Я живу розумом, а не серцем. Але цього разу я просто благав її, говорив з таким запалом, на який лише здатен. Я описав їй увесь жах становища жінки, що пізнає справжню вдачу чоловіка лише після одруження, — жінки, що змушена зносити пестоші скривавлених рук і розпусних уст. Я перелічив їй усе — ганьбу, жах, страждання, безвихідь. Одначе мого запалу не вистачило навіть на те, щоб хоч трохи зрум'янили її бліді, мов слонова кість, щоки, щоб спалахнули почуттям її байдужі очі. Я згадав, як цей негідник розповідав про гіпнотичне навіювання. Справді, можна було повірити, що вона живе якоюсь божевільною мрією. Але водночас леді відповідала мені цілком до ладу.

"Я терпляче вислухала вас, містере Холмсе, — відказала вона. — Я передчувала, який вплив справить на мене ваша мова. Мені відомо, що Адельберт, — тобто мій наречений, — прожив бурхливе життя й накликав на себе даремні наклепи. Не ви перші з'явилися до мене з цими наклепами. Може, у вас і добрі наміри, хоч я добре знаю, що ви — найманий агент, готовий діяти як на боці барона, так і проти нього. Хай там що буде, але я хочу, щоб ви зрозуміли одне — я кохаю його, а він кохає мене, і думка цілого світу важить для мене не більше, ніж цвірінькання пташок за вікном. А якщо ця шляхетна натура збочила на якусь мить з дороги, то, може, саме мені призначено звести її дух на належну висоту. Мені не зовсім зрозуміло, — вона обернулася до моєї товаришки, — що це за молода леді?"

Я вже зібрався відповісти, аж раптом ця дівчина увірвалася в розмову як вихор. Якщо можуть зіткнутись вогонь і крига, то хіба що в особі цих двох жінок.

"Я скажу вам, хто я така! — вигукнула вона, підхопившись з крісла й гнівно скрививши уста. — Я — остання його коханка. Я — одна з тих, кого він звів, зганьбив та викинув на смітник, як незабаром викине й вас. Але тим смітником, де лежатимете ви, буде радше могила; може, це навіть і краще. Кажу вам, нерозумна ви жінко: побравшись з цим чоловіком, ви одружитеся з власною смертю. Може, вам розіб'ють серце, а може, скрутять в'язи, але він будь-що згубить вас. Не з любові до вас я все це розповідаю. Мені начхати, помрете ви чи ні. Але я ненавиджу його, бажаю йому тільки лиха, хочу помститися за те, що він зробив зі мною! Все це правда, і вам нема чого так поглядати на мене, люба моя леді, бо ви можете впасти ще нижче за мене, поки дійдете до кінця!"

"Я воліла б не сперечатись про це, — холодно мовила міс де Мервіль. — Скажу відразу, що мені відомі три випадки в житті мого нареченого, коли він попадав у полон до підступних жінок; але я певна, що він щиро розкався в усіх своїх гріхах".

"Три випадки! — скрикнула моя товаришка. — Дурепо! Несосвітенна дурепо!"

"Містере Холмсе, прошу вас закінчити нашу розмову, — почув я крижаний голос леді. — Я скорилася батьковому бажанню й зустрілася з вами, але ніхто не примусить мене вислуховувати образи від цієї особи".

Міс Вінтер з прокльоном кинулася вперед і вчепилася б, напевно, цій божевільній жінці в волосся, якби я не схопив її за руку. Я потяг її до дверей і зумів, на щастя, посадити в кеб, тим самим уникнувши прилюдної сварки, бо вона була сама не своя з люті. Я й сам відчував якусь холодну лють, Ватсоне, бо в спокійній, самовдоволеній байдужості жінки, яку ми прагнули врятувати, було щось незбагненно дратівливе. Отже, тепер ви знаєте, як ідуть справи, і зрозуміло, що нам доведеться придумати новий хід, оскільки цей гамбіт не вдався. Я триматиму зв'язок із вами, Ватсоне, бо більше ніж певен, що ваша гра ще попереду, хоча наступний хід, можливо, зроблять вони, а не ми.

Так і сталося. Вони зробили свій удар — чи радше він, бо я ніколи не повірю, що леді теж була до того причетна. Гадаю, що я міг би показати вам навіть кам'яну плиту на бруківці, де стояв, коли мої очі зупинилися на афіші й мою душу охопив жах. То було між Ґранд-готелем і вокзалом Черинґ-Крос, де одноногий газетяр продає вечірні часописи. Афішу було надруковано через два дні після нашої останньої бесіди. На її жовтому тлі чорнів напис:

ЗАМАХ НА ЖИТТЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА

Кілька хвилин я стояв, приголомшений. Неясно пригадую, як я потім схопив газету, як забідкався газетяр, не діставши від мене грошей, і як я нарешті став у дверях аптеки й заходився гортати газету, шукаючи фатальний допис. Ось що там було надруковано:

"Ми з сумом дізналися, що містер Шерлок Холмс, відомий приватний детектив, цього ранку став жертвою кривавого нападу, і його життя тепер висить на волосинці. Ми не можемо повідомити всі подробиці пригоди, але вона, напевно, сталася близько дванадцятої години на Риджент-стрит, перед кав'ярнею "Королівська". Напад вчинили двоє чоловіків, озброєних палицями; вони завдали містеру Холмсу кілька ударів по голові й спині, причинивши поранення, які лікарі вважають вельми тяжкими. Потерпілого доставили до Черинґ-Кроської лікарні, але потім, на його прохання, відвезли додому на Бейкер-стрит. Негідники, що напали на нього, були ошатно одягнені; вони втекли від перехожих, що зібралися довкола, й чорним ходом кав'ярні "Королівська" вибігли на Ґласхавс-стрит. Немає сумніву, що вони належать до злочинного товариства, яке так часто привертало до себе увагу потерпілого".

Певна річ, що тільки-но очі мої перебігли допис, я тут же скочив у кеб і помчав на Бейкер-стрит. У передпокої я зустрів сера Леслі Окшота, відомого хірурга, чия карета чекала біля дверей.

— Великої загрози його здоров'ю немає, — повідомив він. — Дві рани на голові та ще кілька добрячих синців. Довелося накласти пару швів. Хворому впорснуто морфій. Йому потрібен спокій, але коротку розмову цілком можу дозволити.

Заручившись цим дозволом, я навшпиньках ступив до темної кімнати. Стражденник не спав, і я почув, як він хрипко прошепотів моє ім'я. Штору було опущено більш ніж наполовину, але сонячний промінець пробивався до кімнати й падав на перев'язану голову пораненого. Кривава смуга просочилася крізь біле полотно пов'язки. Я сів поруч із Холмсом і похилив голову.

— Усе гаразд, Ватсоне. Не журіться, — пробурмотів він кволим голосом. — Не все так погано, як здається.

— Дякувати Богові, коли так!

— Я все-таки вмію боротися сам на сам з людиною, яка озброєна палицею. Але коли їх двоє, це вже для мене занадто.

— Що я можу зробити для вас, Холмсе? Звичайно, це той клятий тип підіслав їх. Скажіть лише слово і я піду й здеру з нього шкуру.

— Любий мій друже! Ні, тут ми нічого не вдіємо, хіба що поліція схопить їх. Але їм допомогли втекти. Будьте в цьому певні. Зачекайте трохи. В мене є деякі наміри. Насамперед треба наголосити, що я зазнав тяжких поранень. До вас приходитимуть газетярі. Налякайте їх, Ватсоне. Добре, коли я проживу хоч тиждень, струс мозку, маячня — все, що завгодно! Тут ви не перестараетесь.

— А сер Леслі Окшот?

— Із ним усе буде гаразд. Він мене бачитиме в найгіршому стані. Я про це потурбуюся.

— Щось іще?

— Так. Скажіть Шинвелу Джонсону, щоб він прибрав з дороги дівчину. Ті красені тепер полюватимуть на неї. Їм, звичайно, відомо, що вона тоді була зі мною. Якщо вже вони накинулись на мене, то її навряд чи обминуть. Це слід зробити негайно. Сьогодні ж увечері.

— Я вже йду. Що-небудь іще?

— Покладіть на стіл люльку та мою перську пантофлю з тютюном. Отак! Заходьте щоранку, ми обміркуємо наші дії.

Того самого вечора ми з Джонсоном перевезли міс Вінтер до тихого передмістя й потурбувалися про те, щоб вона залягла на дно, поки небезпека не мине.

Шість днів публіка була твердо переконана, що Холмс стоїть на порозі смерті. Зведення були надзвичайно сумні, і в газетах з'являлися лиховісні дописи. Мої постійні відвідини Холмса переконали мене в тому, що все не так уже й погано. Міцна його натура і рішуча воля чинили дива. Він швидко одужував, — як я часом підозрював, навіть швидше, ніж хотів показати мені. Дивовижна таємничість, притаманна цій людині, часто призводила до драматизму, але водночас змушувала навіть найближчого друга ламати голову над тим, що в нього може бути на думці. Він довів як незаперечну істину те, що найпотаємніші задуми можна виношувати лише на самоті. Я був ближчий до нього, ніж будь-хто інший, але завжди відчував ту величезну відстань, яка пролягає між нами.

Сьомого дня шви зняли, але водночас у вечірніх газетах з'явилося повідомлення, що в Холмса бешиха. Ті самі вечірні газети подали оголошення, яке я не міг не показати своєму другові — байдуже, хворому чи здоровому. В ньому йшлося про те, що серед пасажирів пароплава "Руританія", який відбуває з Ліверпуля в п'ятницю, буде барон Адельберт Ґрюнер, якому треба владнати важливі грошові справи в

Штатах перед весіллям з міс Вайолет де Мервіль, єдиною дочкою... і таке інше. Холмс вислухав цю новину з холодним, зосередженим виразом на блідому обличчі, який свідчив, що його це тяжко вразило.

— П'ятниця! — вигукнув він. — У нас лише три доби. Напевно, ці негідники вирішили обминути небезпеку. Але нічого не вийде, Ватсоне! Господом присягаюся, не вийде! А тепер, Ватсоне, я хочу, щоб ви дещо зробили для мене.

— Я задля того й приїхав, Холмсе.

— Гаразд, тоді присвятить наступні двадцять чотири години ґрунтовному вивченню китайської порцеляни.

Він нічого не пояснював, та я нічого й не питав. Зі свого попереднього досвіду я знав, що наймудріше буде скоритись. Але коли я покинув кімнату й подався вниз по Бейкер-стрит, мене непокоїла думка: як же, в біса, виконати отакий дивний наказ? Урешті-решт я поїхав до Лондонської бібліотеки на площі Сент-Джеймс, розтлумачив усе своєму приятелеві Ломаксу, молодшому бібліотекареві, й повернувся додому з грубезним томом під пахвою.

Кажуть, що адвокат, який узявся за певну справу, найдокладніше розпитує кожного свідка в понеділок, однак уже в суботу забуває про все. Звичайно, я не хотів би вдавати з себе знавця порцеляни. Але цілий вечір, і цілу ніч із короткою перервою для сну, й цілий наступний ранок я вбирав у свою пам'ять найрізноманітніші назви. Я дізнався про клейма великих майстрів розпису, про таємниці круглих дат, про знаки Гун-Ву й чудові вироби Юн-Ло, про розписи Тан-Їнь і славетні речі первісної доби Сун та Юань. Я був переповнений усіма цими відомостями, коли з'явився до Холмса наступного вечора. Він уже підвівся з ліжка, хоча з газетних повідомлень на це не можна було сподіватись, і глибоко сидів в улюбленому кріслі, підперши рукою перев'язану голову.

— Але ж, Холмсе, — мовив я, — коли вірити газетам, то ви помираєте.

— Саме таке враження я й хотів створити, — відповів він. — То як, вивчили уроки, Ватсоне?

— В усякому разі, спробував.

— Гаразд. Ви можете вільно вести розмову про ці речі?

— Сподіваюся, що можу.

— Тоді подайте мені оту коробочку з каміна.

Відкинувши вічко, він дістав невеличку річ, щільно обгорнуту тонким східним шовком. Розгорнувши його, видобув малесеньку тарілочку рідкісного темно-синього кольору.

— Обережно поведіться з нею, Ватсоне. Це справжня порцеляна доби династії Мін[16], тонка, мов яєчна шкаралупка. У Крісті ніколи не бувало таких речей. Повний сервіз коштує королівських грошей — невідомо, чи існує він де-небудь у світі, крім палацу імператора в Пекіні. Глянувши на цю штучку, кожен поціновувач утратить розум.

— Що я маю з нею зробити?

Холмс подав мені картку, де було надруковано: "Доктор Хілл Бартон, Гафмун-стрит, 369".

— Це ваше ім'я на сьогоднішній вечір, Ватсоне. Ви підете до барона Ґрюнера. Я дещо знаю про його звички, тож о пів на дев'яту він має бути вільний. З листа він попередньо довідається про ваш візит: ви напишете, що хотіли б принести йому річ із унікального китайського сервізу доби Мін. Ви лікар — цю роль вам легко вдасться зіграти. Ви колекціонуєте

порцеляну, і цей сервіз потрапив до ваших рук. Знаючи про баронову цікавість до таких речей, ви були б не проти продати його.

— За яку ціну?

— Добре, що спитали, Ватсоне. Ви провалилися б, якби не знали ціни своєму товару. Цю тарілочку роздобув для мене сер Джеймс, узявши її, як я зрозумів, з колекції свого клієнта. Можна сказати без перебільшення, що іншої такої в світі немає.

— Я міг би запропонувати, щоб сервіз оцінив якийсь знавець.

— Чудово, Ватсоне! Сьогодні у вас просто блискучий розум. Запропонуйте Крісті чи Сотбі[17]. Ваша делікатність не дозволяє вам самому визначити ціну.

— А якщо барон не хоче прийняти мене?

— О, ще й як хоче. Він просто марить збиранням колекцій, причому в найвитонченішій формі, — надто коли йдеться про речі, що їх він поціновує як знавець. Сідайте-но, Ватсоне, я продиктую вам лист. Відповіді не треба. Ви просто повідомите його, коли й чому прийдете.

Це був чудовий документ — стислий, вишуканий, що розпалив би цікавість будь-якого поціновувача. В призначений час посильний відніс лист. Того самого вечора з коштовною тарілочкою в руках і з візитною карткою доктора Хілла Бартонна в кишені я вирушив назустріч пригодам.

Розкішний будинок і садиба свідчили, що барон Грюнер справді був надзвичайно багатою людиною. Довга доріжка, оточена обабіч ріденькими кущиками, вела до великого кам'янистого майданчика, оздобленого статуями. Цю садибу колись побудував у дні своєї гучної слави південноафриканський "золотий король". Тож широкий, низький будинок із башточками по кутках, схожий на якусь архітектурну химеру,

вражав своїми розмірами й солідністю. Ключник, ліврея якого пасувала б радше житлу єпископа, пустив мене всередину й передав убраному в оксамит лакеєві, що привів мене перед очі барона.

Той стояв біля відчиненої величезної шафи між двома вікнами, де зберігалася частина його китайської колекції. Коли я увійшов, він обернувся, тримаючи в руці маленьку брунатну вазочку.

— Сідайте, будь ласка, докторе, — сказав він. — Я саме оглядав свої скарби, й мені спало на думку поповнити їх. Може, вас зацікавить цей виріб доби династії Тан[18], сьомого століття? Я певен, що вам не доводилося бачити кращої роботи й багатшої поливи. Ви принесли ту тарілочку доби Мін, про яку писали?

Я обережно розпакував тарілочку й подав йому. Він сів за письмовий стіл, підсунув лампу, бо вже смеркало, й заходився оглядати порцеляну. Обличчя барона залило жовте світло, і я міг легко розгледіти його риси.

Це справді був на диво гарний чоловік. Його європейська слава красеня видавалась цілком заслуженою. Зросту він був невисокого, проте статуру мав струнку й виразну. Його обличчя було смагляве, майже східне, з великими, темними, млосними очима, що так легко приваблюють жінок. Волосся й вуса — густо-чорні, причому короткі, старанно підфарбовані вусики стриміли вгору. Витончену красу цих рис псував лише виразний, з тонкими губами рот. То був справжнісінький рот убивці — жорстокий, твердий рубець на обличчі, щільно стиснутий і страшний. Хтось невдало порадив баронові підстригати вуса так, щоб було видно губи — цей наданий самою природою знак небезпеки для його жертви. Його голос мило бринів, а манери були бездоганні. Я дав би йому трохи більше як тридцять років, хоча потім ми довідалися з документів, що баронові було сорок два.

— Чудово, пречудово! — мовив він нарешті. — То ви кажете, що маєте сервіз із шести тарілочок? Дивна річ, я ніколи не чув про такі вишукані

вироби. Я знав лише, що в Англії є один подібний сервіз, але він навряд чи з'явиться на ринку. Чи не буде нескромним з мого боку спитати, як він потрапив до вас, докторе Хілле Бартоне?

— Яке це має значення? — недбало спитав я. — Адже ви бачите, що то справжня річ, а щодо ціни, то мене влаштує оцінка знавця.

— Дуже дивно, — мовив він, і темні очі його спалахнули підозрою. — Коли маєш справу з дорогими речами, то природно, що виникає бажання дізнатись про цю угоду все. Що це справжня річ, я не маю жодного сумніву. Але якщо раптом з'ясується, — а я мушу брати до уваги будь-який випадок, — що ви не мали права її продавати?

— Можу запевнити вас, що нічого такого не буде.

— Тоді, звичайно, виникає питання, хто може це підтвердити.

— Хоча б мої банкіри.

— Добре. Але все-таки ця справа вражає мене своєю незвичністю.

— Ви може погодитися або ні, — байдуже відповів я. — Я вирішив звернутися саме до вас, бо чув, що ви — справжній знавець, але я можу простісінько піти до будь-кого іншого.

— А хто сказав вам, що я — знавець?

— Мені відомо, що ви написали книжку про ці речі.

— А ви читали її?

— Ні.

— Боже мій, мені стає все важче й важче розуміти вас! Ви — знавець і поціновувач, у вашій колекції є така коштовна річ, але при цьому ви навіть не завдали собі труда звернутися до єдиної книжки, що може сказати вам про справжню вартість вашої речі. Як ви це поясните?

— Я людина дуже зайнята. Я лікар. У мене практика.

— Це не відповідь. Якщо людина чимось захоплена, вона знайде для цього час, хай там які в неї будуть справи. Ви писали в своєму листі, що добре знаєтесь на порцеляні.

— Так.

— То чи можу я дещо спитати у вас, щоб перевірити ваші знання? Мушу сказати вам, докторе, — якщо ви й справді доктор, — що ця справа стає дедалі підозрілішою. Дозвольте-но спитати, що ви знаєте про імператора Сьому[19] та скарбницю Сьосоїн[20] біля Нари? Боже мій, невже це спантеличило вас? Розкажіть мені тоді про північну династію Вей[21] та її місце в історії порцеляни.

Я з удаваним обуренням підхопився зі стільця.

— Це вже занадто, сер! Я прийшов сюди, щоб зробити вам ласку, а не складати іспит, наче школяр. Цілком можливо, що я знаю про ці речі набагато менше за вас, але не збираюсь відповідати на такі образливі запитання.

Він пильно подивився на мене. Млість з очей зникла — вони спалахнули гнівом. Жорстокі вуста розімкнулись, оголивши блискучі зуби.

— Що це за гра? Ви нишпорка. Вас підіслав сюди Холмс. Це все хитра витівка, щоб мене обдурити. Я чув, що той чолов'яга помирає, отож і посилає своїх підручних стежити за мною. Ви вдерлися до мене без

запрошення, й Богом присягаюся — зараз ви переконаєтесь, що вийти звідси важче, ніж увійти!

Він скочив на ноги, і я одступив на крок, готовий відбити напад. Він, напевно, запідозрив мене з самого початку, а цей допит одразу відкрив йому правду. Так чи інакше, але мені було зрозуміло, що сподіватись перехитрити його — даремна річ. Несподівано щось долинуло до його вуха й він завмер, пильно прислухаючись.

— Ага! — скрикнув він. — Ага! — і кинувся до комірчини.

Ще два кроки, і я опинився біля відчинених дверей: у моїй пам'яті назавжди закарбувалася картина, яку я побачив у тій комірчині. Вікно, яке виходило у сад, було прочинене навстіж. Біля нього, наче жахливий привид, із головою, перев'язаною кривавим полотном, і спотвореним блідим обличчям стояв Шерлок Холмс. Тієї ж хвилини він скочив у вікно, і я почув, як його тіло з тріском упало в лаврові кущі, що росли під вікном. Господар з несамовитим криком кинувся за ним до вікна.

А потім!.. Це сталося миттєво, але я виразно бачив усе. З кущів висунулася рука — жіноча рука. Тієї самої миті барон страшенно закричав — цей крик і досі лунає в моїй пам'яті. Він притис долоні до обличчя, забігав кімнатою, відчайдушно б'ючись головою об стіни. Тоді впав на килим і почав качатись по підлозі, скорчившись і без упину репетуючи.

— Води! Заради Бога, води! — волав він.

Схопивши карафку зі столика, я кинувся йому на допомогу. Тієї ж миті з передпокою вбігли ключник з кількома лакеями. Пам'ятаю, як один з них упав непритомний, коли я став біля пораненого навколішки та повернув його спотворене обличчя до лампи. Купорос в'ївся йому в шкіру, капаючи з вух та підборіддя. Одне око вже взялося більмом і стало як скляне. Інше розпухло й почервоніло. Обличчя, яким я милувався кілька

хвилин тому, було схоже на розкішну картину, по якій художник мазонув брудною мокрою губкою. Його риси розпливлися, зблякли, стали нелюдськими.

Кількома словами я пояснив, що обличчя барона було облите купоросом. Дехто поліз у вікно, інші кинулись через двері на травник, але надворі було вже темно й починався дощ. Вигуки жертви перемішувались із прокльонами на голову месниці.

— Це ота чортова кицька, пекельне поріддя, Кіті Вінтер! — кричав барон. — Відьма! Вона заплатить за це! Заплатить! О Боже, я не витерплю цього болю!

Я промив йому обличчя олією, приклав до рани вату і впорснув морфій. Ця напасть прогнала з його голови усі підозри; він чіплявся за мої руки, немовби в моїх силах було прояснити погляд цих скляних, мов у мертвої риби, вирячених на мене очей. Вигляд цієї руїни трохи не змусив мене заплакати, але я надто добре пам'ятав про звіряче життя барона, яке й призвело до такої жахливої помсти. Його руки бридко вп'ялися в мене, тож я полегшено зітхнув, коли мені на зміну прибув родинний лікар барона, а за ним — хірург-фахівець із опіків. З'явився й поліцейний інспектор. Йому я подав свою справжню візитну картку. Вчинити інакше було б безглуздо, бо мене знали в Скотленд-Ярді незгріше за самого Холмса. Після того я покинув цей дім скорботи й страху і менш ніж за годину був на Бейкер-стрит.

Холмс, блідий і зморений, сидів у своєму звичному кріслі. Події цього вечора вразили навіть його залізні нерви: він з жахом вислухав мою розповідь про страшну переміну з бароном.

— Це розплата за гріхи, Ватсоне, розплата за гріхи! — мовив він. — Рано чи пізно вона неодмінно приходить. А гріхів у нього багато, Бог свідок, — додав він, узявши зі столу книгу в брунатній палітурці. — Ось альбом, про який розповідала міс Вінтер. Якщо вже він не зірве цього

весілля, його не зірве ніщо. Але він мусить зробити це, Ватсоне. Мусить. Жодна порядна жінка не знесе такого.

— Це його любовний щоденник?

— Або щоденник розпусти. Називайте це як хочете. Тієї миті, коли міс Вінтер розповіла нам про цей альбом, я зрозумів, що він стане грізною зброєю, якщо потрапить до наших рук. Я тоді й словом не прокопався про свій задум, бо міс Вінтер могла йому зашкодити. Але я почав виношувати його. Потім на мене напали, і я скористався цим, щоб переконати барона, що проти мене не треба ніякої застороги. Все складалося якнайкраще. Я зачекав би трохи довше, але його від'їзд до Америки зв'язав мені руки. Він, звичайно, забрав би такий ганебний документ із собою. Треба було діяти негайно. Нічне пограбування видавалось неможливим: він — дуже обережна людина. Проте ввечері можна було спробувати, якби я напевно знав, що в цей час хтось відверне його увагу. Тут і стали в пригоді ви з вашою синьою тарілочкою. Проте мені треба було достеменно знати, де альбом, бо я розумів, що матиму лише кілька хвилин — скільки саме, залежало від вашого знання китайської порцеляни. Через те я в останню мить і взяв із собою дівчину. Звідки я знав, що то за пакуночок, який вона так обережно несла під накидкою? Я думав, що дівчина лише допомагатиме мені, однак, здається, вона мала там і власні інтереси.

— Він здогадався, що я прийшов від вас.

— Я цього боявся. Але ваша гра притупила його пильність, і я тоді встиг забрати альбом. Щоправда, на те, щоб залишитись непоміченим, часу вже забракло. О, це ви, полковнику! Який я радий, що ви прийшли!

Наш друг сер Джеймс з'явився за надісланим заздалегідь запрошенням. З якнайглибшою увагою він вислухав Холмсову розповідь про те, що сталося.

— Ви зробили диво, диво! — вигукнув він, коли почув про цю пригоду.
— Але якщо його рани такі жахливі, як їх описує доктор Ватсон, то цього нам з надлишком вистачить, щоб зірвати весілля й без цього страшного альбому!

Холмс похитав головою.

— На таких жінок, як міс де Мервіль, це не діятиме. Вона кохатиме скаліченого стражденника ще дужче. Ні, ні. Ми повинні знищити його морально, а не тілесно. Цей альбом — і ніщо інше, гадаю я, — поверне її з небес на землю. Тут власний баронів почерк. Вона не зможе цього не помітити.

Сер Джеймс забрав альбом і коштовну тарілочку. Я й сам уже трохи засидівся, тому вийшов надвір разом з ним. На нього чекала карета. Він скочив у неї, гукнув візника з кокардою на шапці й швидко поїхав. З віконця він наполовину звисив пальто, щоб прикрити герби на дверцятах, але це анітрохи не завадило мені розгледіти їх у яскравому світлі, що падало з напівкруглого віконця над дверима. Я скрикнув від подиву. Тоді обернувся і вбіг сходами нагору, до Холмсової кімнати.

— Я з'ясував, хто наш клієнт! — вигукнув я, переповнений своїм відкриттям. — Холмсе, та це ж...

— Це вірний друг і справжній лицар, — мовив Холмс, подавши мені знак мовчати. — Задовольнімося цим раз і назавжди.

Я не знаю, як було використано ганебний баронів альбом. Усе це міг влаштувати сер Джеймс. Або, ймовірніше, таке draжливе завдання було доручено батькові молодій леді. В усякому разі, це дало бажані наслідки.

Трьома днями пізніше в "Морнінг Пост" з'явилося оголошення про те, що весілля барона Адельберта Ґрюнера з міс Вайолет де Мервіль не відбудеться. Та сама газета подала перший звіт про слухання судової

справи проти міс Кіті Вінтер, серйозно звинуваченої в отруєнні купоросом. Під час суду, проте, відкрилися такі обставини, що вирок, як ви пам'ятаєте, став найм'якшим, який тільки можна було винести. Шерлоку Холмсу погрожували переслідуванням за пограбування, але коли мета — така висока, а клієнт — такий вельможний, то навіть суворі англійські закони лагіднішають і стають гнучкішими. Мій друг так і не сів на лаву підсудних.